

Arweiniad atodol: arsylwadau o wersi a theithiau dysgu

Hydref 2017

Diben Estyn yw arolygu ansawdd a safonau mewn addysg a hyfforddiant yng Nghymru. Mae Estyn yn gyfrifol am arolygu:

- ▲ ysgolion a safleoedd meithrin a gynhelir gan, neu sy'n cael arian gan awdurdodau lleol
- ▲ ysgolion cynradd
- ▲ ysgolion uwchradd
- ▲ ysgolion pob oed
- ▲ ysgolion arbennig
- ▲ unedau cyfeirio disgyblion
- ▲ ysgolion annibynnol
- ▲ addysg bellach
- ▲ colegau arbenigol annibynnol
- ▲ dysgu oedolion yn y gymuned
- ▲ gwasanaethau addysg awdurdodau lleol ar gyfer plant a phobl ifanc
- ▲ addysg a hyfforddiant athrawon
- ▲ Cymraeg i oedolion
- ▲ dysgu yn y gwaith
- ▲ dysgu yn y sector cyfiawnder

Mae Estyn hefyd:

- ▲ yn rhoi cyngor ar ansawdd a safonau mewn addysg a hyfforddiant yng Nghymru i Gynulliad Cenedlaethol Cymru ac eraill
- ▲ yn cyhoeddi achosion o arfer dda yn seiliedig ar dystiolaeth arolygu

Cymerwyd pob rhagofal posibl i sicrhau bod y wybodaeth yn y ddogfen hon yn gywir adeg ei chyhoeddi. Dylid cyfeirio unrhyw ymholiadau neu sylwadau ynglŷn â'r ddogfen hon/cyhoeddiad hwn at:

Yr Adran Gyhoeddiadau

Estyn

Llys Angor

Heol Keen

Caerdydd

CF24 5JW neu drwy anfon e-bost at cyhoeddiadau@estyn.llyw.cymru

Mae'r cyhoeddiad hwn a chyhoeddiadau eraill gan Estyn ar gael ar ein gwefan:

www.estyn.llyw.cymru

Cyfieithwyd y ddogfen hon gan Trosol (Saesneg i Gymraeg).

© Hawlfraint y Goron 2017: Gellir aildefnyddio'r adroddiad hwn yn ddi-dâl mewn unrhyw fformat neu gyfrwng ar yr amod y caiff ei aildefnyddio'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint y Goron a rhaid nodi teitl yr adroddiad/y cyhoeddiad penodol.

Beth yw'r diben?

Rhoi arweiniad i arolygwyr ar gyfer arfarnu arsylwadau o wersi a theithiau dysgu

Ar gyfer pwy y mae wedi ei fwriadu?

Ar gyfer arolygwyr ysgolion a gynhelir ac ysgolion annibynnol, lleoliadau nas cynhelir a'r sector ôl-16/AB

O ba bryd y dylid defnyddio'r arweiniad?

Medi 2017

Cynnwys

Arweiniad atodol	1
1 Arsylwi gwersi: egwyddorion cyffredinol	2
2 Arsylwadau o wersi	3
3 Teithiau dysgu	3
4 Cofnodi canfyddiadau o arsylwadau o wersi a theithiau dysgu	4

Arweiniad atodol

Y dogfennau allweddol Estyn sy'n rhoi arweiniad ar weithgarwch arolygu yw'r llawlyfrau arweiniad arolygu ar gyfer pob sector. Fodd bynnag, rydym yn llunio arweiniad atodol hefyd i helpu arolygwyr i ystyried agweddau penodol ar addysg a hyfforddiant ymhellach.

Mae'r dogfennau arweiniad atodol yn amlinellu rhai egwyddorion, ystyriaethau ac adnoddau allweddol ar gyfer arolygwyr. Maent yn ymwneud â phob sector y mae Estyn yn ei arolygu, oni bai bod y dogfennau'n datgan eu bod ar gyfer sector penodol. Maent yn ymhelaethu ar agweddau penodol ar addysg/hyfforddiant (e.e. arolygu llythrennedd) neu ffyrdd o gynnal arolygiadau (e.e. defnyddio teithiau dysgu) neu drefniadau arolygu penodol (e.e. arweiniad ar arolygu ysgolion eglwysig).

Nid nod y dogfennau arweiniad atodol yw bod yn gynhwysfawr. Nid yw'n ofynnol i arolygwyr weithio trwyddynt yn drwyadl wrth ymdrin ag unrhyw agwedd benodol ar arolygiad. Fodd bynnag, gallent fod yn ddefnyddiol i arolygwyr wrth iddynt ymateb i gwestiynau penodol sy'n dod i'r amlwg yn ystod arolygiadau neu pan fyddant yn dymuno myfyrio neu ymchwilio ymhellach.

Gallai'r dogfennau arweiniad atodol helpu darparwyr i gael dealltwriaeth o drefniadau arolygu Estyn. Gallent fod yn ddefnyddiol i ddarparwyr hefyd o ran arfarnu agweddau penodol ar eu darpariaeth eu hunain.

Mae ein gwaith arolygu wedi'i seilio ar yr egwyddorion canlynol:

- Bydd arolygwyr yn mynd ati i arolygu'n gadarnhaol, i sicrhau mai'r profiad dysgu proffesiynol gorau posibl fydd hwn ar gyfer y staff ym mhob darparwr
- Bydd arolygwyr yn arolygu ar sail dull sy'n cael ei arwain gan y dysgwr
- Bydd arolygwyr bob amser yn canolbwyntio'n gryf ar ansawdd yr addysgu a'r dysgu
- Bydd arolygwyr yn chwilio am arfer arloesol, graff
- Bydd arolygwyr yn teilwra gweithgareddau'r arolygiad yn unol â'r amgylchiadau ym mhob darparwr, cyhyd â phosibl
- Bydd arolygwyr yn hyblyg ac yn ymateb i ganfyddiadau sy'n dod i'r amlwg, ac yn defnyddio ystod gynyddol yr adnoddau a dulliau arolygu sydd ar gael
- Bydd arolygwyr yn ystyried popeth yn y fframwaith arolygu, ond byddant yn adrodd ar y cryfderau a'r gwendidau allweddol yn unig ym mhob darparwr

Arsylwadau o wersi: Egwyddorion cyffredinol

Nod pob gweithgarwch arolygu yw i'r tîm gasglu digon o dystiolaeth o arsylwadau o wersi, teithiau dysgu a gweithgareddau eraill i farnu dilysrwydd a chywirdeb yr arfarniad y darparwr ei hun o'i gryfderau a'i wendidau mewn perthynas â deilliannau, ac ansawdd ei ddarpariaeth a'i arweinyddiaeth.

Yn ystod arolygiadau, bydd yr arolygydd cofnodol (ACof) yn trefnu nifer o arsylwadau o wersi a theithiau dysgu. Ni ddylai aelodau'r tîm arolygu gynnal arsylwadau o wersi neu deithiau dysgu ar eu liwt eu hunain, ond yn hytrach dylent bob amser gyfeirio'n ôl at yr ACof i drafod a sicrhau ei gytundeb/chytundeb.

Nid oes gofyniad i'r tîm arolygu arsylwi pob athro neu bob pwnc neu faes dysgu. Ni ddylai'r ACof a'r tîm arolygu rannu'r amserlen o arsylwadau o wersi neu deithiau dysgu gyda'r enwebai fel arfer oni bai bod rheswm penodol, darbwyllo i wneud hynny, er enghraifft er mwyn hwyluso mynediad i ardal ddynodedig o'r safle neu i sicrhau iechyd a diogelwch arolygwyr.

Nid oes templed penodedig gan Estyn ar gyfer y math neu strwythur o wers sy'n ofynnol. Dylai athrawon strwythuro'r wers yn y ffordd yr ystyriant yw'r mwyaf priodol i'r dysgwyr yn y dosbarth a'r amcanion dysgu y dymunant i'r dysgwyr eu cyflawni. Dylai'r arolygydd farnu'r addysgu mewn perthynas â llwyddiant y dysgu a'r cynnydd a wneir gan ddysgwyr, nid ar y dulliau a ddefnyddiwyd neu'r math neu arddull o gyflwyno gan yr athro, ac yng nghyd-destun dysgu dros gyfnod.

Nid yw arolygwyr yn dyrannu gradd neu arfarniad unigol i bob gwerau a arsylwyd. Nid ydynt yn llunio proffil o raddau gwerau unigol pan fyddant yn gwneud eu harfarniad o'r addysgu a'r safonau a gyflawnir gan ddysgwyr. Yn lle hynny, mae'r tîm arolygu yn trafod mynychder ac arwyddocâd y cryfderau a'r gwendidau amrywiol mewn safonau ac yn yr addysgu ar draws y darparwr. Mae'r tîm arolygu yn casglu ystod eang o dystiolaeth ar ansawdd yr addysgu a'r cynnydd a wneir gan ddysgwyr, er enghraifft trwy graffu ar gynlluniau athrawon a siarad â dysgwyr am eu gwaith. Dim ond un rhan o'r dystiolaeth honno yw ffurflenni arsylwi gwerau.

Bydd arolygwyr yn ystyried unrhyw gynlluniau y mae athrawon yn eu defnyddio ar gyfer y wers a arsylwyd, ond nid ydynt yn mynnu bod athrawon yn gwneud unrhyw waith cynllunio gwerau pwrpasol yn benodol ar gyfer yr arolygiad. Mae arolygwyr am weld y cynlluniau y mae athrawon yn eu defnyddio fel arfer i arwain yr addysgu a'r dysgu. Nid ydynt eisiau cynyddu'r baich biwrocratig ar athrawon neu staff cymorth o ganlyniad i weithgarwch arolygu.

Yn sgil y defnydd cynyddol o deithiau dysgu yn ystod arolygiadau, bydd timau arolygu yn cael cyfle i weld nifer fwy o ddysgwyr, dosbarthiadau, gweithgareddau ac athrawon nag yn y cylch arolygu blaenorol. Mae hyn yn golygu hefyd fod nifer yr arsylwadau ffurfiol o wersi yn debygol o leihau o gymharu â'r trefniadau arolygu a oedd ar waith rhwng 2010 a 2017.

Os nad yw arolygwyr yn gallu casglu digon o dystiolaeth yn ystod arsylwadau o wersi neu drwy deithiau dysgu am safonau dysgwyr, eu profiadau dysgu ac ansawdd yr addysgu, dylai arolygwyr siarad â'r enwebai a gofyn am sampl ychwanegol o waith dysgwyr, trafodaeth bellach gyda dysgwyr a chynlluniau athrawon i graffu arnynt ymhellach.

Arsylwadau o wersi

Mae arsylwadau o wersi yn canolbwyntio'n bennaf ar waith un dosbarth, sesiwn neu wers. Yn nodweddiadol, byddant yn golygu bod arolygydd yn arsylwi dysgwyr mewn lleoliad ystafell ddosbarth, labordy neu weithdy. Ar adegau, gall yr arsylwad o wers gynnwys arsylwi dysgwyr y tu allan i'r ystafell ddosbarth, er enghraifft mewn ardaloedd awyr agored, mewn neuadd chwaraeon neu fan perfformio neu yn y coridorau.

Mae arolygwyr yn arsylwi gwersi am o leiaf 30 munud. Yn y rhan fwyaf o achosion, byddant yn arsylwi dysgu am gyfnod hwy na hyn. Yr amser arferol ar gyfer arsylwi gwersi yw rhwng 45-60 munud, ond gallai fod yn fwy gan ddibynnu ar natur y wers a'r dystiolaeth a fynnir gan yr arolygydd. Ar adegau, gall arolygwyr dreulio 30 munud gyda dosbarth ar ddechrau sesiwn neu fynd yn ôl nes ymlaen i weld rhannau eraill o'r wers.

Ar ddiwedd pob arsylwad o wers, bydd yr arolygydd yn cynnig y cyfle i'r athro gael deialog broffesiynol fer ar y wers/gweithgaredd a arsylwyd. Pan na fydd hyn yn bosibl, dylai'r arolygydd a'r athro gytuno ar amser a lleoliad sy'n gyfleus i'r ddau i gynnal y ddeialog broffesiynol. Dylai'r arolygydd gynnig cyfle ar gyfer deialog broffesiynol bob amser, ond yr athro dan sylw sydd i ddewis p'un a yw'n dymuno derbyn y gwahoddiad neu beidio.

Dylai deialog broffesiynol gydag athrawon ganolbwyntio'n bennaf ar waith y dysgwyr a'r cynnydd a wnânt. Dylai unrhyw sylwadau ar ansawdd yr addysgu ymwneud â'r cryfderau a'r gwendidau yn y dysgu a welwyd a chyfraniad yr addysgu at hynny.

Teithiau dysgu

Bydd arolygwyr yn cynnal teithiau dysgu yn ystod arolygiadau. Mae teithiau dysgu yn canolbwyntio ar agwedd benodol ar waith dysgwyr ar draws nifer o ddosbarthiadau, er enghraifft safonau mewn llythrennedd neu TGCh, neu ansawdd y cymorth i ddysgwyr ag anghenion dysgu ychwanegol. Efallai y bydd un arolygydd yn ymgymryd â thaith ddysgu ar draws ystod o wersi neu efallai y bydd nifer o arolygwyr yn ymweld â dosbarthiadau, gweithdai neu ardaloedd darparwr yn unigol am gyfnod byr, gyda ffocws neu thema gyffredin dan sylw.

Yn ystod y rhan fwyaf o arolygiadau, bydd gweithgareddau teithiau dysgu yn digwydd rhwng dechrau a chanol y cyfnod y mae'r tîm arolygu gyda'r darparwr, er y gallant ddigwydd ar unrhyw adeg yn ystod y cyfnod arolygu. Bydd deilliannau teithiau dysgu a gweithgareddau arolygu eraill yn llywio ffocws y gweithgarwch arolygu ar unrhyw ddiwrnod(au) canlynol. Bydd angen i arolygwyr cofnodol fod yn hyblyg o ran amserlennu arsylwadau pellach a gweithgareddau eraill er mwyn ymateb yn briodol i'r canfyddiadau sy'n dod i'r amlwg o'r dystiolaeth a gafwyd o deithiau dysgu.

Nid oes dyraniad amser dynodedig ar gyfer arsylwi taith ddysgu gan y gall ffocws yr arolygiad amrywio o daith ddysgu i daith ddysgu ac o arolygiad i arolygiad. Dylai'r

ACof drafod nodweddion ymarferol gweithgarwch teithiau dysgu gyda'r tîm arolygu a darparu arweiniad addas ar ddechrau'r arolygiad.

Ar ddechrau arolygiadau, bydd yr ACOF yn trefnu i aelodau'r tîm arolygu gynnal teithiau dysgu ar adegau penodol, a bydd yr ACOF yn nodi'r ffocws penodol ar gyfer y teithiau dysgu. Fel arfer, bydd yr ACOF yn sicrhau nad oes unrhyw orgyffwrdd yng ngwaith arolygwyr, h.y. dau arolygydd yn arsylwi'r un gweithgaredd yn yr un dosbarth. Fodd bynnag, mewn amgylcheddau dysgu cynllun agored, gall fod achlysuron pan fydd arolygwyr yn cynnal arsylwadau a theithiau dysgu mewn ardaloedd tebyg, er enghraifft mewn ardal fawr, cynllun agored y cyfnod sylfaen mewn ysgol, ar draws gweithdy mawr neu fan perfformio, neu mewn ardal awyr agored, fel iard chwarae neu gae chwarae.

O ganlyniad i natur gweithgarwch teithiau dysgu, sydd â ffocws craff, a lledaenu'r gweithgarwch ar draws nifer o wersi/dosbarthiadau mewn cyfnod cymharol fyr, ni fydd modd i arolygwyr gynnig deialog broffesiynol i athrawon unigol ar ôl teithiau dysgu. Yn ystod teithiau dysgu, efallai y bydd arolygwyr yn canolbwyntio ar y gwaith y mae dysgwyr yn ei wneud yn hytrach nag ansawdd yr addysgu. Yn ystod teithiau dysgu, efallai na fydd arolygwyr ychwaith yn gweld llawer iawn o addysgu dosbarth cyfan o gwbl. Fodd bynnag, mae ystod y gwersi a gweithgareddau a arsylwir trwy deithiau dysgu yn golygu yn aml fod cyfran fwy o staff yn cael profiad o'r broses arolygu nag ydoedd o dan y trefniadau arolygu blaenorol.

Cofnodi canfyddiadau o arsylwadau o wersi a theithiau dysgu

Dylai arolygwyr nodi canfyddiadau sy'n dod i'r amlwg yn electronig yn yr ardal berthnasol o'u ffurflenni barnau (FfBau) electronig wrth iddynt ymgymryd â gweithgarwch arolygu.

Yn y rhan fwyaf o achosion, dylai arolygwyr nodi eu canfyddiadau yn yr adran 'Nodiadau arsylwi' o'u FfBau, sy'n canolbwyntio ar safonau ac addysgu. Gall y rhain wedyn ffurfio'r sail ar gyfer trafodaeth tîm ar y cryfderau a'r gwendidau cyffredinol mewn safonau ac addysgu yn y darparwr. Dylai arolygwyr gofnodi eu canfyddiadau ar unrhyw agweddau eraill ar y ddarpariaeth, er enghraifft ehangder, ystod a phriodoldeb y cwricwlwm neu ansawdd yr amgylchedd dysgu, yn adran berthnasol eu FfF.